

شناسایی عوامل و موانع موثر بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت های دامپروری

نازیلا نبی زاده^۱، یحیی رضانی^۲

چکیده

روستا نشینی شکل ویژه ای از استقرار و معیشت انسان و جلوه بارزی از حیات اقتصادی و اجتماعی است. اساس اقتصاد روستایی در ایران عمدتاً بر چهار منبع زراعت، دامداری، باغداری، صنایع دستی و درسال های اخیر کارگری استوار است که اساسی ترین فعالیت های اقتصادی در روستاها را تشکیل می دهند. با وجود رشد فعالیت های غیر کشاورزی که سهم بالایی در اقتصاد روستایی دارد، پرورش دام هنوز به عنوان یکی از فعالیت های اصلی در مناطق روستایی به حساب می آید و به عنوان یکی از بزرگترین دارایی های متعلق به خانوارهای روستایی برای انجام فعالیت های متفاوت می باشد. در این میان زنان روستایی مشارکت بالایی در انجام فعالیت های دامی برعهده دارند. و مقدار زیادی از وقت خود را صرف فعالیت های دامی می نمایند. هدف اصلی این مقاله شناسایی عوامل موثر و موانع بازدارنده بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت های دامپروری می باشد. که از عوامل موثر می توان به عوامل فردی (میزان تحصیلات، سن، وضعیت تاهل و تعداد اعضای خانوار)، اقتصادی (مالکیت و تعداد دام، درآمد)، اجتماعی (امنیت غذایی، فقر)، انگیزشی (درونی و بیرونی) اشاره نمود. همچنین عواملی از قبیل عدم اعتماد به نفس، امنیت اجتماعی، درگیری های اجتماعی پایین بودن سطح سواد، فقدان اطلاع رسانی از طریق رسانه، عدم آگاهی، نبود دانش، مردسالاری یا تسلط مردان، شرایط بد اقتصادی از جمله موانع مشارکت فعال زنان روستایی در فعالیت های دامی گزارش شده است.

واژه های کلیدی: مشارکت، زنان روستایی، فعالیت های دامپروری.

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشگاه زنجان.

^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه آزاد مشهد و مدیر مرکز آموزش و پژوهش های توسعه آینده نگری سازمان برنامه و بودجه استان البرز.

مقدمه

سه چهارم از فقیرترین مردم جهان در مناطق روستایی زندگی می‌کنند (Rota & Sidahmed, ۲۰۱۰) که شغل اصلی ۶۸ درصد آنان کشاورزی، پرورش و نگهداری دام می‌باشد (kazybayeva et al., ۲۰۰۶). در واقع از ۱/۳ میلیارد نفر مردم فقیر جهان ۹۰۰ میلیون نفر در مناطق روستایی زندگی می‌کنند که تامین مواد غذایی و کسب درآمد، بسیاری از آنان وابسته بر فعالیت‌های کشاورزی می‌باشد. علاوه بر فعالیت کشاورزی نزدیک به یک میلیارد راس دام نیز توسط بیش از ۸۰۰ میلیون نفر از افراد فقیر روستایی در کشورهای در حال توسعه نگه داری می‌شود (Rota & Sidahmed, ۲۰۱۰). که زندگی دو سوم از آنان وابسته به دام می‌باشد (Holmann et al., ۲۰۰۵). و با وجود رشد فعالیت‌های غیر کشاورزی که سهم بالایی در اقتصاد روستایی دارد، پرورش دام هنوز به عنوان یکی از فعالیت‌های اصلی در مناطق روستایی می‌باشد (kazybayeva et al., ۲۰۰۶). همچنین در جوامع روستایی دام به عنوان یک دارایی مهم از نظر فرهنگی اقتصادی و اجتماعی به حساب می‌آید (Rota & Sidahmed, ۲۰۱۰) که نقش مهمی در معیشت کشاورزان کوچک و حاشیه‌ای (Narmatha et al., ۲۰۱۵) زنان و جوانان روستایی و افراد بی زمین دارد (Rota & Sidahmed, ۲۰۱۰) نه تنها از طریق ارائه غذا و امنیت غذایی بلکه به عنوان یک منبعی در زمان بحران مالی و خشکسالی می‌باشد (Narmatha et al., ۲۰۱۵). لذا پرورش دام منجر به کاهش فقر در جوامع روستایی (Rota & Sidahmed, ۲۰۱۰) و عاملی برای بهبود درآمد خانوار روستایی می‌باشد (Batool et al., ۲۰۱۴).

بنابراین دام یکی از بزرگترین دارایی‌های خانوارهای روستایی برای انجام وظایف متعدد است. که دارای بازدهی بالا از طریق تولید مثل، فروش و مصرف محصولات می‌باشد (Quisumbing et al., ۲۰۱۳). در جوامع روستایی زنان نقش مهمی در مدیریت و مراقبت از حیوانات برعهده دارند. آنان برخلاف مردان که پرورش و نگهداری دام را سرمایه گذاری بلند مدت به حساب می‌آورند، نگهداری دام را ابزاری برای تضمین امنیت غذایی خانواده می‌دانند. و در خانواده‌های تحت سرپرستی زنان پرورش و نگه داری دام به طور قابل توجهی از ارزش بیشتری برخوردار است (Kristjanson et al., ۲۰۱۰). زنان روستایی علاوه بر انجام وظایف خانگی و معمول خود اغلب به طور شبانه روزی در فعالیت‌های دامی مشارکت می‌نمایند به طوری که آنان حدوداً ۵-۶ ساعت در روز را صرف نگهداری از دام می‌نمایند (Arshad et al., ۲۰۱۱). لذا براساس نقش مهم زنان روستایی در فعالیت‌های دامپروری، توجه ویژه به نقش و مشارکت زنان در فعالیت‌های دامپروری متضمن شناسایی هر چه دقیق‌تر عوامل موثر و از سوی دیگر شناسایی موانع و مشکلات زنان روستایی در فعالیت‌های دامپروری می‌باشد.

روش شناسی

این تحقیق بصورت مروری صورت پذیرفته که به منظور جمع آوری اطلاعات در زمینه سوابق تحقیقات، از روش کتابخانه ای (مراجعه به کتب، مقالات) و جستجوی اینترنتی استفاده شده است. بعد از جمع آوری اطلاعات مهمترین عوامل و موانع فراروی مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های دامپروری دسته بندی گردید.

یافته ها

عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی

عوامل فردی

ویژگی‌های فردی زنان در هر منطقه اثرات مثبت و منفی بر میزان مشارکت آنان دارد (عناستانی، ۱۳۹۱). عوامل فردی عواملی هستند که بیشتر به فرد مشارکت کننده مربوط می‌شوند از جمله این موارد می‌توان به میزان تحصیلات، سن، وضعیت تاهل و تعداد اعضای خانوار اشاره نمود. علی بیگی و بنی عامریان (۱۳۸۶) و لهسایی زاده و همکاران (۱۳۸۴) Arshad et al. (۲۰۱۰) در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند. در مقایسه‌ی بین گروه‌های مختلف سنی، میزان مشارکت زنان میانسال در فعالیت‌های کشاورزی و دامی بیشتر از دختران است. بوذرجمهری و همکاران (۱۳۸۹) گزارش کردند مشارکت زنان مسن‌تر که عمدتاً بی سوادترند در خانواده های پر

جمعیت بیشتر است. آل آقا (۱۳۸۴) بیان می‌کند زنان متاهل روستا به نسبت افراد مجرد مشارکت بیشتری در بخش زراعت و باغبانی و هم چنین دام و طیور برعهده دارند. در حالیکه (Mishra et al., ۲۰۰۸). با بیان رابطه معکوس بین سن و میزان مشارکت نشان داد زنان بالای پنجاه سال به دلیل مشکلات بهداشتی و دیگر وظایف، کمتر در فعالیتهای مزرعه مشارکت می‌نمایند علاوه بر این زنان کمتر از ۲۵ سال به دلیل تازه متاهل شدن و مساله بارداری و همچنین آداب و رسوم روستا مشارکت کمتری در فعالیتهای مزرعه دارند. لهسای زاده و همکاران (۱۳۸۴) و قنبری و همکاران (۱۳۹۱) اشاره نمودند با افزایش تحصیلات زنان تمایل آنان به انجام دادن کارهای اقتصادی که عمدتاً در روستاها مرتبط با کشاورزی و دامداری است کمتر می‌شود. فتوتی و همکاران (۱۳۹۱) بیان کرد بین سطح تحصیلات زنان روستایی و میزان مشارکت آنها در فعالیتهای اقتصادی رابطه منفی وجود دارد. برقی و همکاران (۱۳۹۲) بین بعد خانوار و مشارکت زنان رابطه وجود دارد.

عوامل اقتصادی

در مناطق روستایی پرورش دام نقش مهمی در افزایش تولید و درآمد خانوارها دارد (Riyasat et al., ۲۰۱۴). اما در زمینه مشارکت زنان وضعیت اجتماعی و اقتصادی مرد خانه تعیین کننده میزان مشارکت آنان بوده است. در واقع وضعیت رفاهی خانواده عامل تعیین کننده میزان مشارکت زنان در فعالیتهای دامی می‌باشد. لذا زنان خانواده‌هایی که به لحاظ اقتصادی مرفه‌تر و تعداد دام بیشتری دارند مشارکت کمتری در فعالیتهای دامی دارند. و خانواده‌هایی که درآمد سرانه آنان زیر خط فقر بوده بالاترین مشارکت در فعالیتهای دامی دارند (Ahmad, ۲۰۱۴). بر این اساس زنان در رده‌های اقتصادی پایین در مقایسه با زنانی که درآمد متوسط و بالایی دارند، مشارکت بیشتری در فعالیتهای دامی دارند (Kumar Rathod et al., ۲۰۱۱). قنبری و همکاران (۱۳۹۱) گزارش کرد که بین تعداد دام و میزان مالکیت با میزان مشارکت زنان رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. به عنوان مثال، به همان اندازه که میزان مالکیت زنان روستایی بیشتر می‌شود، به همان نسبت میزان مشارکت زنان در روستا افزایش می‌یابد و در فعالیتهای موجود در روستا فعالیت بیشتری دارند. علاوه بر تعداد دام اندازه زمین و درآمد (برقی و همکاران، ۱۳۹۲) و پایگاه اقتصادی (برقی و همکاران، ۱۳۹۲؛ Mishra et al., ۲۰۰۸) پایین باعث می‌گردد زنان زمان بیشتری را به فعالیتهای کشاورزی و دامی اختصاص دهند (برقی و همکاران، ۱۳۹۲). و در خانواده‌هایی با پایگاه اقتصادی پایین درآمد به دست آمده توسط زنان صرف نیازهای غذایی خانواده می‌گردد (Mishra et al., ۲۰۰۸). بر این اساس دام مهم‌ترین منبع درآمد برای خانواده‌های فقیر در مقایسه با افراد ثروتمند روستا می‌باشد اما به دلیل بهره‌وری پایین و سنتی در سیستم‌های مدیریت دام و انگیزه کم برای تجاری سازی دام و محصولات دامی تنها ۱۰ درصد از درآمد خانواده را تشکیل می‌دهد. (kazybayeva et al., ۲۰۰۶)

عوامل انگیزشی

انگیزه عاملی است که موجود زنده را به فعالیت وادار می‌کند و انگیزش حالتی است که انگیزه را در موجود زنده به وجود می‌آورد (عسکریان، ۱۳۸۹). واژه انگیزش در اصطلاح به معنای پویایی و حرکت است (بهادری، ۱۳۹۱). بررسی انگیزش به زبان ساده، پی بردن به این مطلب است که چرا افراد کارها را به روش خاصی انجام می‌دهند و اصولاً چه چیز سبب فعالیت آنان می‌شود. انگیزش به عنوان فرایندی تلقی می‌شود که شدت، جهت‌گیری و تداوم تلاش افراد در نیل به هدفی را مورد محاسبه قرار می‌دهد. از دید فردی انگیزه هر گونه عاملی است که فرد را برای رسیدن به هدفی خاص از درون به فعالیت وادار می‌دارد. مردم عموماً انگیزش را حالات درونی می‌دانند که باعث می‌شود فرد به انجام کارهایش از کارهای دیگر تمایل نشان دهد، استیز و پورتر انگیزش را شامل سه عنصر اصلی می‌دانند که عبارتند از:

الف- نیروهای فعال کننده رفتار: نیروهایی در افراد هستند و باعث می‌شوند هر فرد رفتار مشخصی داشته باشد.

ب- نیروهای هدایت کننده: رفتار را به سوی چیزی هدایت می‌کنند به عبارت دیگر انگیزش هدفدار است.

ج- نیروهای تداوم دهنده: انگیزش رفتار انسانی را که در جهت دست‌یابی به هدف فعال و هدایت شده نیرو بخشیده و به آن تداوم می‌دهد. محیط افراد عامل اصلی در شدت و ضعف و جهت دادن به این نیروهاست. پس انگیزش یعنی نیروها، سائقه‌ها یا حالت‌های درونی

که باعث می‌شوند. فرد داوطلبانه فعالیت‌هایی را شروع کرده و تا رسیدن به اهداف مشخصی ادامه دهد (قربانی، ۱۳۸۹). Riyasat et al., (۲۰۱۴) علت اصلی مشارکت زنان را تا حد بسیار زیادی برای حمایت از خانواده گزارش می‌کند. و میرترابی (۱۳۸۷) اولین انگیزش بیرونی زنان روستایی جهت مشارکت در فعالیت‌های کشاورزی را کمک به خانواده گزارش کرد و تولید مازاد بر مصرف و کسب درآمد نیز در رتبه‌های دوم و سوم بودند. در مورد انگیزش درونی نیز به ترتیب احساس مفید بودن، لذت بخش بودن فعالیت‌ها و احساس مسولیت داشتن توسط ایشان گزارش گردید.

عوامل اجتماعی

عفتی (۱۳۷۱) بیان می‌نماید که مشارکت یک عمل اجتماعی است که در یک فضای اجتماعی و با توجه به یک محتوای اجتماعی صورت می‌گیرد عوامل اجتماعی موثر بر مشارکت مختص به نظام اجتماعی بوده و به تک تک افراد بر نمی‌گردد. موحدی (۱۳۸۷) در ارتباط با عوامل موثر بر مشارکت مردم مهم‌ترین ویژگی که باعث می‌شود، مردم با همدیگر و در کنار هم فعالیت نمایند را داشتن منافع و علایق مشترک می‌داند و معتقد است که علاقه مشترک عاملی است که مردم را به رغم تفاوت در زمینه‌های جغرافیایی، سلامت، قدرت در چارچوب سازمانی، همبستگی اجتماعی، نژاد، درآمد و جنسیت به هم پیوند می‌دهند. در جوامع روستایی، زنان مانند مردان در فعالیت‌های گوناگونی مشارکت دارند و مشارکت آنها به طور عمده به پایگاه طبقاتی آنها بستگی دارد. شاید هیچ طبقه‌ای به اندازه زنان سرپرست در روستاها، در امر مشارکت در توسعه روستایی، فعال و مفید نباشند (لهسایی زاده، ۱۳۷۶). در خانواده‌های تحت سرپرستی زنان بطور قابل توجهی ارزش و نگهداری دام بیشتر است (Kristjanson et al., ۲۰۱۰). علاوه بر این زنان در خانواده‌های فقیر روستایی تمایل بیشتری به انجام فعالیت‌های دامی دارند (Shafiq, ۲۰۰۸). و زنان در طبقه اجتماعی بالاتر در مزرعه فعالیت نمی‌کنند اما در خانواده‌های ضعیف‌تر به طور کامل در آمد بدست آمده توسط زنان به سبب غذایی خانواده می‌رود (Mishra et al., ۲۰۰۸). پژوهش Sidhu et al. (۲۰۰۷) در همین راستا نشان داد زنانی که متعلق به پایگاه اجتماعی پایین‌تری هستند بیشتر به کارگری و کشاورزی می‌پردازند. Riyasat et al., (۲۰۱۴) گزارش می‌کنند ۷۱/۷ درصد زنان مشارکت در فعالیت‌های دامی را برای تامین مواد غذایی مورد نیاز خود می‌دانند. علاوه بر این تا حد بسیار زیاد اجبار و فشار شرایط عامل موثر در مشارکت زنان می‌باشد. Arshad et al., (۲۰۱۰) بیان می‌کند تسلط مرد و باورهای سنتی اثر سویی بر مشارکت زنان روستایی در فرآیند تصمیم‌گیری دارد. و در خانواده‌های روستایی زنان مسن نسبت به زنان جوان دخالت بیشتری در تصمیم‌گیری دارند. با توجه به اینکه دام یک دارایی مهم در مناطق روستایی به حساب می‌آید اما شرایط و نگهداری دام با توجه به شرایط فرهنگی و ساختار خانواده متفاوت می‌باشد، به عنوان مثال در کشور موزابیک مردان ترجیح می‌دهند حیوانات بزرگی مانند گاورا نگهداری کنند ولی در مقابل زنان ترجیح می‌دهند طیور نگهداری نمایند (Kristjanson et al., ۲۰۱۰). Dolisca et al., (۲۰۰۶) در تحقیقات خود بیان کردند که بین عضویت سازمانی و مشارکت در فعالیت‌های کشاورزی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. میرترابی (۱۳۸۷) در زمینه مشارکت زنان در تشکل و نهادها گزارش کرد، بیشترین عضویت زنان در پایگاه بسیج بوده است.

عوامل ارتباطی

با توجه به اینکه رسانه‌های جمعی نقش آگاه‌سازی دارند، لذا میزان استفاده از آنها می‌تواند در آگاهی افراد تاثیر بگذارد هرچه تماس فرد با عاملان تغییر در جامعه بیشتر باشد، احتمال تبادل فکری و افزایش آگاهی فرد بیشتر می‌باشد. البته در ایران با توجه به اینکه عاملان تغییر اجتماعی زن به صورت رسمی بسیار اندک است، این عوامل را می‌توان معلمان، آموزشیاران، مسئولان خانه‌های بهداشت، کارشناسان ترویج زن و ... دانست و عاملان تغییر مرد بنا به دلایل فرهنگی تماس زیادی با زنان روستایی ندارند (میرترابی، ۱۳۸۷). Dolisca et al., (۲۰۰۶) در تحقیقات خود بیان کردند که شرکت در کلاس‌های آموزشی، با مشارکت کشاورزان رابطه مثبت و معنی داری دارد. میرترابی (۱۳۸۷) در خصوص میزان استفاده زنان روستایی از کانال‌های ارتباطی جهت کسب اطلاعات در زمینه فعالیت‌های پس از برداشت گزارش کرد زنان روستایی به ترتیب از تلویزیون، رادیو و بازدید از نمایشگاه مرتبط با کشاورزی و نشریات ترویجی استفاده می‌کنند.

موانع مشارکت زنان روستایی در فعالیت های دامپرووری

تشخیص موانع مشارکت، ارتباط مستقیمی با نقطه نظر شخص نسبت به مشارکت دارد. تلقی مشارکت به عنوان «وسیله»، به مجموعه ای از موانع اشاره می کند که معمولاً با روش های اجرایی وظیفه ها که مشارکت بر عهده دارد، مرتبط است. از طرف دیگر، تلقی مشارکت به عنوان «هدف» نیز به موانعی اشاره دارد که بیشتر به روابط ساختاری و نهادی در دو سطح ملی و محلی مربوط می شود (خسروی پور و فروشانی، ۱۳۹۰). موانع متعددی در مسیر مشارکت زنان در توسعه روستایی وجود دارد. با توجه به اینکه سواد و تحصیلات زنان روستایی نسبت به گذشته ۹۰ درصد رشد داشته است اما هنوز پایین بودن سطح سواد زنان یکی از موانع فردی مشارکت زنان می باشد. که چنین امری علاوه بر مشکلات فراوان منجر به عدم اعتماد به نفس، احساس حقارت، کناره گیری و انزوای آنان شده است. حجم زیاد فعالیت زنان به دلایل مختلف از جمله مهاجرت فصلی مردان، تنوع کار زنان و کم بودن اطلاعات، دانش، آگاهی های از عوامل فردی دیگر در عدم مشارکت آنان می باشد. از عوامل خانوادگی هم می توان به بافت مردسالاری جامعه و تعصبات خانوادگی به صورت موافقت نکردن پدر یا همسر با حضور زنان در فعالیت های اجتماعی و اقتصادی به دلایل مختلف فرهنگی، اشاره نمود. چون در جامعه سنتی ایران، زنان تابع سنت های رایج و فرهنگ های محلی هستند و در بیش از ۸۰ درصد خانواده های روستایی، تصمیمات توسط مردان، بدون مشورت و مشارکت زنان اتخاذ می شود (خباز زاده، ۱۳۹۰). بنابراین فرهنگ سنتی از جمله عوامل موثر بر مشارکت پایین زنان روستایی می باشد (فتوتی و همکاران، ۱۳۹۱). از موانع اجتماعی هم می توان به آداب و سنن غلط نظیر خرافات، تقدیرگرایی، دسترسی پایین زنان به اعتبارات و تسهیلات نهادها و عوامل تولید، کمبود متخصصان زن در جهت آموزش زنان روستایی، مشکلات دسترسی به خدمات و تسهیلات اجتماعی و بهداشتی و حضور بسیار اندک سازمان های غیردولتی زنان برای پیگیری مسائل و مشکلات زنان روستایی اشاره نمود (خباز زاده، ۱۳۹۰). با توجه به اینکه فشارهای فرهنگی و اجتماعی مانع تحرک زنان می شود، ولی در بسیاری مواقع به علت فشار اقتصادی، زنان مجبورند برای یافتن کار به بیرون از روستاها مهاجرت کنند، ولی با اینکه دختران و زنان دور از خانواده مشغول فعالیتند، باز هم نمی توانند کلاً از کنترل خانواده خارج شوند (نوری و علی محمدی، ۱۳۸۸). در زمینه سطح و نوع مشارکت زنان در فعالیت های کشاورزی و دامی نیز عوامل مختلفی دخالت دارند. شواهد نشان می دهد عوامل اجتماعی و فرهنگی از جمله مهم ترین عوامل مربوط به عدم مشارکت زنان روستایی در فعالیت های تولیدی زراعی می باشد (موسوی و همکاران، ۱۳۹۰). که نابرابری جنسیتی در دسترسی به خدمات، اطلاعات و آموزش یکی از موانع مشارکت زنان در کشورهای در حال توسعه می باشد. به طوری که شواهد نشان می دهد در کشور ترکیه زنان دسترسی کمی به اطلاعات در مورد تولید فرآورده های دامی دارند که یافته های مشابه آن نیز در کامرون و غنا گزارش شده است. دلایل این عدم دسترسی به خدمات توسط زنان محدودیت های فرهنگی و زمانی در واقع مدت زمان کاری و بی سوادی زنان می باشد. و آنان برای یافتن اطلاعات متکی به شوهران خود می باشند (Kristjanson et al., ۲۰۱۰). و عدم دسترسی به نهاده های لازم بیشترین مشکل را در نگهداری دام برای زنان ایجاد کرده است.

بنابراین در جوامع روستایی عواملی مانند وضعیت اجتماعی و اقتصادی مردان خانه، تحرک محدود زنان، حجاب، شرایط جغرافیایی و آب و هوایی در میزان مشارکت زنان در فعالیت های دامی تاثیرگذار بوده است. همچنین عواملی از قبیل عدم اعتماد به نفس، امنیت اجتماعی، درگیری های اجتماعی (Ahmad, ۲۰۱۴) پایین بودن سطح سواد (Ahmad, ۲۰۱۴؛ ۲۰۱۴؛ Riyasat et al., ۲۰۱۳؛ Munavar et al., ۲۰۱۳) فقدان اطلاع رسانی از طریق رسانه (Munavar et al., ۲۰۱۳)، عدم آگاهی (Ahmad, ۲۰۱۴؛ Riyasat et al., ۲۰۱۰؛ Arshad et al., ۲۰۱۲) نبود دانش (Jine et al., ۲۰۱۲)، مردسالاری یا تسلط مردان (Ahmad, ۲۰۱۴؛ Arshad et al., ۲۰۱۴؛ Ogdand et al., ۲۰۱۳؛ Munavar et al., ۲۰۱۳) و شرایط بد اقتصادی (Munavar et al., ۲۰۱۳) از جمله موانع مشارکت فعال زنان روستایی در فعالیت های دامی گزارش شده است. همچنین علی رغم نقش مهم زنان در فعالیت های دامی، آنان به شدت محدودیت هایی در زمینه تصمیم گیری در مدیریت دام دارند. در واقع مشارکت زنان در فعالیت های دامی لزوماً به معنای تصمیم گیری و تسلط آنان در فروش حیوانات و محصولات نمی باشد. و نبود چنین نقشی باعث کاهش انگیزه برای بهبود بهره وری می گردد (Kristjanson et al., ۲۰۱۰).

نتیجه گیری

بررسی‌ها نشان می‌دهد در کشورهای در حال توسعه تمام اعضای خانواده نقش قابل توجهی در فعالیت‌های دامی برعهده دارند. اما میزان مشارکت زنان، مردان و کودکان خانواده در انجام فعالیت‌های دامی از منطقه‌ای به منطقه دیگر با توجه به فرهنگ و متغیرهای اقتصادی و اجتماعی متفاوت می‌باشد (Tangka et al., ۲۰۰۰). در اغلب جوامع شپردوسی (Saghir et al., ۲۰۰۵؛ Yousuf hassan et al., ۲۰۰۷؛ Arshad et al., ۲۰۱۳؛ NissaRais et al., ۲۰۱۰؛ Arshad et al., ۲۰۱۳؛ Mishra et al., ۲۰۰۸؛ هادیان و سحرخیز، ۱۳۸۵؛ برقی و همکاران، ۱۳۹۰) فرآوری محصولات دامی (Arshad et al., ۲۰۱۳؛ Kristjanson et al., ۲۰۱۰؛ NissaRais et al., ۲۰۱۰؛ Abebe & Galmessa, ۲۰۱۱؛ فتوتی و همکاران، ۱۳۹۱؛ حیدری و جهان نما، ۱۳۸۲) و مراقبت از حیوانات باردار، تازه متولد شده (هادیان و سحرخیز، ۱۳۸۵؛ Yousuf hassan et al., ۲۰۰۷) و حیوانات بیمار (Luqman et al., ۲۰۱۳؛ NissaRais et al., ۲۰۱۳؛ Arshad et al., ۲۰۱۳؛ Javed et al., ۲۰۰۶؛ Saghir et al., ۲۰۱۰؛ Arshad et al., ۲۰۰۸؛ Mishra et al., ۲۰۰۷؛ Yousuf hassan et al., ۲۰۱۳؛ Luqman et al., ۲۰۱۳؛ Abebe & Galmessa, ۲۰۱۱؛ بوذرجمهری و همکاران، ۱۳۸۹؛ فتوتی و همکاران، ۱۳۹۱؛ خانی و احمدی، ۱۳۸۸؛ مشیری و مهدوی، ۱۳۸۵؛ برقی و همکاران، ۱۳۹۲) تغذیه دام (Tangka et al., ۲۰۰۰) از وظایف زنان است. و بیشتر نقش مردان در زمینه تصمیم‌گیری و خرید و فروش (Mishra, ۲۰۰۸؛ Tangka et al., ۲۰۰۰) حیوانات می‌باشد.

براساس مطالعه Ahmad (۲۰۱۴) دام نقش مهمی در معیشت مردم جوامع در حال توسعه بخصوص فقرا دارد. برای اکثر خانواده‌های کشاورز، نگهداری دام باعث تنوع در معیشت می‌شود و هنگام بروز بلایای طبیعی، نگهداری دام می‌تواند به عنوان یک منبع درآمد باشد. اما با توجه به مشارکتی که زنان در فعالیت‌های دامی دارند، رفاه خانواده مرتبط به مشارکت زنان در فعالیت‌های دامی نمی‌باشد، بلکه اندازه گله، اندازه زمین، فاصله روستا از شهر و شرایط آب و هوایی به عنوان علت اصلی و اثرگذار وضعیت رفاهی یا فقر روستایی می‌باشند. علاوه بر این میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های دامی بستگی به وضعیت رفاهی خانواده دارد. خانواده‌های روستایی که به لحاظ اقتصادی مرفه تر و دارای دام بیشتری هستند، زنان مشارکت کمتری دارند. در مقابل خانواده‌هایی که رفاه پایین تری دارند، میزان مشارکت زنان بالا می‌باشد. Jain et al (۲۰۱۲) نبود دانش از عوامل محدود کننده در مدیریت دام می‌باشد. به همین دلیل نیاز فوری به آموزش زنان درباره فن آوری دام و شیوه‌های علمی مدیریت برای افزایش تولید و مدیریت دام وجود دارد.

بی سوادی و عدم آگاهی از عوامل محدود کننده در مدیریت دام می‌باشند. همچنین در آمد خانوارها، سطح آموزش و سن را از عوامل تاثیرگذار در مشارکت زنان روستایی می‌دانند (Riyaset et al, ۲۰۱۴).

عواملی از قبیل عدم اعتماد به نفس، امنیت اجتماعی، سطح سواد کم در روستا، درگیری‌های اجتماعی، فقدان اطلاع رسانی از طریق رسانه‌ها مانع مشارکت فعال زنان روستایی در فعالیت‌های دامی می‌شود (Munavar et al., ۲۰۱۳). از میان عوامل فردی، دو عامل سن و سواد با مشارکت زنان موثر هستند؛ به طوری که با افزایش سن، مشارکت افزایش، ولی با افزایش سواد، مشارکت کاهش می‌یابد به عبارت دیگر، زنان جوان روستایی که تحصیلات بیشتری دارند، تمایل کمتری به امور کشاورزی نشان می‌دهند. وجود رابطه مثبت بین بعد خانوار و میزان مشارکت زنان نیز مؤید همین موضوع است؛ یعنی، مشارکت زنان مسن تر که عمدتاً کم سوادتر هستند در خانوارهای پرجمعیت‌تر، بیشتر است. براساس مدل رگرسیون گام به گام مشخص شد که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت زنان، میزان مالکیت آنها، شرکت در کلاسهای آموزشی، سن زنان، بعد خانوار و تعداد دام خانوار بوده است.

منابع

۱. آل آقا، ف. (۱۳۸۴). شناسایی مشاغل در آمد زا برای زنان روستایی و تعیین نیاز های آموزشی و مهارت‌های متناسب با آن، پژوهش زنان، ۳(۱): ۱۶۹-۱۴۷.

۲. برقی، ح.، تقدیسی، ا.، تاریکی، ر.، و نادرخانی، ز. (۱۳۹۲). بررسی میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی (دهستان استرآباد شمالی شهرستان گرگان)، مجله برنامه ریزی فضایی، ۳(۴): ۱۷۴-۱۵۵.
۳. بوذرجمهری، خ.، شاپان، ح.، و صادقی، ف. (۱۳۸۹). تبیین مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی (مطالعه موردی: دهستان‌های بناجوی شرقی و شمالی شهرستان بناب آذربایجان شرقی)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، ۱۱(۱): ۸۶-۹۶.
۴. بهادری، م.ک.، بابایی، م.، و مهرابیان، ف. (۱۳۹۱). اولویت بندی مولفه‌های موثر بر انگیزش شغلی در کارکنان یک مرکز نظامی به روش تحلیل سلسله مراتب (AHP)، مجله طب نظامی، ۱۴(۴): ۲۴۳-۲۳۶.
۵. خانی، ف.، احمدی، م. (۱۳۸۸). تبیین عوامل موثر بر مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی-اجتماعی در مناطق روستایی، پژوهش زنان، ۷(۴): ۱۱۳-۹۵.
۶. خباززاده، ن. (۱۳۹۰). جایگاه زنان روستایی و موانع مشارکت آن‌ها در فرآیند توسعه، دهیاری‌ها، ماهنامه پژوهشی، آموزشی ترویجی، ۶(۳۳): ۱۵-۱۲.
۷. خسروی پور، ب.، فروشانی، ن. (۱۳۹۰). مشارکت زنان و توسعه پایدار روستایی، مجله کار و جامعه، ۱۳۲(۱۳۳): ۵۷-۶۸.
۸. عسکریان، م. (۱۳۹۱). بررسی انگیزش شغلی اعضای هیئت علمی معاونت آموزشی ناجا بر اساس نظریه دو عاملی هرزبرگ، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، ۷(۱): ۳۹-۸.
۹. عفتی، م. (۱۳۷۱). بررسی عوامل موثر در مشارکت روستاییان در طرحهای توسعه روستایی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.
۱۰. علی بیگی، ا.، بنی عامریان، ل. (۱۳۸۷). تحلیل مشارکت زنان روستایی شهرستان سنقر و کلیایی در برنامه‌های آموزشی ترویجی (راهبردی در توسعه پایدار روستایی)، مجموعه مقالات اولین همایش ملی مدیریت و توسعه کشاورزی پایدار در ایران. ۳۴۱-۳۴۵.
۱۱. عنابستانی، ع. ا.، جوان، ج.، و احمدزاده، س. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین ویژگی‌ها فردی زنان و مشارکت آنان در فرآیند توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان درزآب شهرستان مشهد)، مطالعات و پژوهشهای شهری و منطقه‌ای، ۳(۱۲): ۷۸-۶۱.
۱۲. فتوتی، ه.، برادران، م.، سلمان زاده، س.، و غنیان، م. (۱۳۹۱). تبیین نقش مشارکت زنان روستایی در توسعه روستایی (مطالعه موردی دهستان شاوور شهرستان شوش)، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲-۴۳(۴): ۶۹۲-۶۷۷.
۱۳. قنبری، ی.، حجاریان، ا.، انصاری، ر.، و کیانی، ف. (۱۳۹۱). شناسایی عوامل و موانع مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان فریدون شهر)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۱۱(۲): ۸۷-۷۱.
۱۴. لهسایی زاده، ع.، جهانگیری، ج.، نوری، خ. (۱۳۸۴). بررسی مشارکت اقتصادی زنان روستایی (مطالعه موردی استان فارس)، مجله جامعه شناسی ایران، ۶(۳): ۱۲۴-۱۴۵.
۱۵. مشیری، ر.، مهدوی، م. (۱۳۸۸). بررسی نقش سواد و نیروی کار زنان در درآمد خانوار روستایی مطالعه موردی: زنان روستایی دیواندره استان کردستان، مجله جغرافیا و توسعه، ۷(۱۳): ۸۲-۶۹.
۱۶. موسوی، س.، عمانی، ا.، و اللهیاری، م. ص. (۱۳۹۰). بررسی موانع مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای تولیدی زراعی، فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ، ۲(۵): ۶۹-۶۱.
۱۷. میر ترابی، م.، حجازی، ی.، حسینی، م. (۱۳۹۱). بررسی تاثیر ویژگی‌های فردی و خانوادگی زنان روستایی بر انگیزه مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های کشاورزی، مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، ۱۰(۱۱): ۱۷۷-۱۴۹.
۱۸. نوری، ه.، علی محمدی، ن. (۱۳۸۸). تحلیلی بر فعالیتهای اقتصادی زنان روستایی (مطالعه موردی منطقه برآن - شهرستان اصفهان)، مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۰(۲): ۱۰۴-۸۷.
۱۹. هادیان، ا.، سحر خیز، ا. (۱۳۸۵). تعیین سهم اقتصادی زنان روستایی در فعالیتهای مربوط به امور دام، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان علوم انسانی، ۲۱(۲): ۳۹-۲۱.

۲۰. Jain, p., & Singhal, A. (۲۰۱۲). Participation of rural women in livestock management activities in bhilWara district, Raj. Journal of Extension and Education, (۲۰), ۱۹۰-۱۹۳.
۲۱. Holmann, F., Rivas, L., Urbina, N., Rivera, B., Geraldo, LA., Guzman, S., Martinez, M., Medina, A., & Ramirez, G. (۲۰۰۵). The role of livestock in poverty alleviation: An analysis of Colombia, Livestock Research for Rural Development, ۱۷ (۱).
۲۲. Saghir, A., Ali, T., Ahmad, M., & Zakaria, M. (۲۰۰۵). Gender Participation In Livestock production Activities And Their Consumption Trend Of Proteineous Diet In Tehsil Fateh Jung, Pakistan Journal of Agricultural Sciences, , ۴۲(۳-۴):۸۹-۹۲.
۲۳. Rota, A., Sidahmed, A. (۲۰۱۰). IfAD'S Livestock Position Paper Livestock planning, challenges and strategies for livestock development in IFAD, International Fund for Agricultural Development,
۲۴. Shafiq, M. (۲۰۰۸). Analysis of the Role of Women in Livestock Production in Balochistan, Pakistan, Journal Of Agriculture & Social sciences, ۴: ۱۸-۲۲.
۲۵. Siddique, A., Batool, Z., Anwar, S., & Farooq, M.(۲۰۰۹). An Assessment Of Female Participation In Income Generating Activities In Agriculture sector In Rural Areas Of District Sialkot, The Journal of Animal & Plant Sciences, ۱۹(۴):۲۳۰ -۲۳۳.
۲۶. Yousuf Hassan, M.Z., all, T., & ahmade, m. (۲۰۰۷).Gender contribution in livestock management (A case study of rural panjуб, Pakistan), African crop science conference proceedings, (۸), ۱۴۷۳-۱۴۷۷.
۲۷. Abebe, W., & Galmessa., U.(۲۰۱۱). Gender role in peri urban dairy production system of Ambo town, Ethiopia, Journal of Agricultural Extension and Rural Development, ۳(۱۳): ۲۲۴-۲۲۸.
۲۸. Ahmad, I. (۲۰۱۴). the role of rural women in livestock management socio-economic evidences from diverse geographical locations of Punjab (Pakistan), Geography. Universit_e Toulouse le Mirail - Toulouse II, ۲۰۱۳. English
۲۹. Arshad, S., Muhammad, S., & Ashraf, I. (۲۰۱۳). Women's participation in livestock farming activities, The Journal of Animal & Plant Sciences, ۲۳(۱): ۳۰۴-۳۰۸.
۳۰. Arshad, S., S., Muhammad, S., Mahmood, A. (۲۰۱۰). rural women's involvement in decision-making regarding Livestock management, Journal of Agriculture, sciences, ۴۷(۲): ۱۶۲-۱۶۵.
۳۱. Batool, Z., Warriach, H.M., Ishaq, M., Latif, S., Rashid, M.A., Bhatti, A., Murtaza, N., Arif, S., & Wynn, P.C. (۲۰۱۴). Participation of Women in Dairy farm Pracyices under Smallholder Production System in Punjab, Pakistan, The Journal of Animal & Plant Sciences, ۲۴(۴), ۱۲۶۳-۱۲۶۵.
۳۲. Dolisca, F; Douglas, R. C; Joshua, M; McDaniel, D. A & Curtis M. J, (۲۰۰۶).Factors influencing farmers' participation in forestry management programs:A case study from Haiti. Forest Ecology and Management . ۲۳۶ (۲-۳): ۳۲۴-۳۳۱.
۳۳. Kazybayeva, S., Otte, J., & Roland-Holst, D. (۲۰۰۶). Livestock Production and Household Income Patterns in Rural Senegal, Pro-Poor Livestock Policy Initiative A Living from Livestock Research Report, ۱-۱۶.
۳۴. Kristjanson, P., Waters-Bayer, A., Johnson, N., Tipilda, A., Njuki, J., Baltenweck, I., Grace, D., and MacMillan, S. (۲۰۱۰). Livestock and Women's Livelihoods: A Review of the Recent Evidence. Discussion Paper No. ۲۰. Nairobi, Kenya, ILRI (International Livestock Research Institute).
۳۵. Mishra, S., Sharma, S., Vasudevan, P., Bhatt, P.K., Pandey, S., Singh, M., Meena, B.S., & Pandey, S.N. (۲۰۰۸). Gender Participation and Role of Women in Livestock Management Practices in Bundelkhand Region of Central India, International Journal of Rural Studies (IJRS), ۱۵(۱), ۱-۹.
۳۶. Munawar, M, Safdar., U., Luqman, M., Butt., Hassan, M., & Khalid, M. (۲۰۱۳). factors Inhibiting The participation of Rural Women In livestock Production activities, Journal of Agricultural Research., ۵۱(۲): ۲۱۳- ۲۲۰.
۳۷. Narmatha, N., Sakthivel, K.M., Jothilaksmi, M., & Kumar, A. (۲۰۱۵). Gender Analysis in Participation and Decision Making Pattern in Small Ruminants Production System - Tamil Nadu, Journal of Human Ecology, ۴۹(۱-۲), ۱۴۹-۱۵۲
۳۸. Nissa Rais, M., Solangi, A., & Sahito, H. (۲۰۱۳). Economic assessment of rural women involved in agriculture and livestock farming activities, Wudpecker Journal of agricultural research, ۲(۴), ۱۱۵ - ۱۲۱.

۳۹. Ogdand, G., & Hembade, A. (۲۰۱۴), Studies on the Participation of women in decision making about dairy occupation in parbhani district of Maharashtra State, International Journal of current Research and Academic Review, ۲(۸), ۳۶۷-۳۷۲.
۴۰. Quisumbing, R., Roy, S., Njuki, S., Tanvin, K. Waithanji, E. ۲۰۱۳. Can Dairy Value-Chain Projects Change Gender Norms in Rural Bangladesh, International food policy research institute.
۴۱. Rathod, P., Nikan, T.R., Landge, S., Vajreshwari, S. & Hately, A. (۲۰۱۱). Participation of Rural Women in Dairy Farming in Karnataka, Indian Research Journal of Extension Education, ۱۱(۲), ۳۱-۳۶.
۴۲. Riyasat, a., Iqbal zafar, m., Ahmad khan, I., & Amir, G. (۲۰۱۴). Rural development Through women participation in livestock care and management in district Faisalabad, Journal of Global innovation in agricultural and social sciences, ۲(۱), ۳۱-۳۴.
۴۳. Tangka, F.K., Jabbar, M.A., & Shapiro, B.I. (۲۰۰۰). Gender roles and child, Correct citation: Gender roles and child, nutrition in livestock production systems in developing countries: A critical review. Socioeconomics and Policy Research Working Paper ۲۷. ILRI (International Livestock Research Institute), Nairobi, Kenya. ۶۴ pp.